

RECENZIE DE CARTE

Ana Dragu, Eduard Dragu - Măini cumiști. Tot ce e greșit și tot ce e frumos pe lume, Editura Trei, 2024

MARIANA BĂNCILĂ^[1]

M-am apropiat cu greu de cartea Anei Dragu. O aveam de la prima ediție (Polirom, 2015) cu un alt titlu (*Măini cumiști. Copilul meu autist*) dar n-am reușit s-o citesc atunci. Poate din cauza titlului, poate din cauza propriilor dolii neîncheiate, nici nu știu. Fapt e că noul titlu (Editura Trei, 2024) mi-a plăcut mai mult, mi s-a părut o descriere poetică, esențializată a *poziției depresive*, în care „greșala” și frumosul sunt aduse, la sfârșit, împreună. Cât despre sintagma *măini cumiști*, o prietenă care lucrează cu copii autiști m-a lămurit că ar fi îndemnul-comandă folosit în terapiile ABA, în lucrul cu acești copii, care își „flutură” permanent mâinile pentru că nu și le simt.

Ana Dragu este poetă, jurnalist, doctor în psihologie și fondatoarea Centrului de Resurse și Referință în Autism „Micul Prinț” din Bistrița. *Măini cumiști* este povestea ei și-a lui Eduard (Sașa, în carte), fiul autoarei, diagnosticat cu autism când avea doi ani. Cartea urmărește travaliul de doliu al mamei de la momentul traumatic al diagnosticului și până când Sașa împlinește 10 ani. În cea de-a doua ediție, Eduard - acum terapeut muzical în cadrul centrului Micul Prinț - scrie capitolul final, poate cel mai simpatic manifest al *poziției depresive* pe care l-am citit vreodată. Pentru Eduard, po-

¹ Mariana Băncilă este psihoterapeut psihanalitic afiliat INSIGHT- Asociația pentru promovarea psihanalizei teoretice și clinice. Email: mari.bancila@gmail.com

luarea, încălzirea globală, războaiele, întârzierile trenurilor sau ale avioanelor sunt lucruri greșite pe lume, care nu-i plac, iar invențiile, zborul în cosmos, scuba diving-ul și pianul sunt lucrurile frumoase, care-i plac.

În viață, uneori, poți ajunge să crezi că unele sau mai multe lucruri sunt pierdute, dar există o cheie care se numește „speranță”. Deși uneori am impresia că se vor întâmpla lucruri rele eu încerc să le rezolv, chiar dacă cu greu sau în ultima clipă. Trebuie să lupți împotriva lucrurilor negative din mintea ta și să urmezi acea speranță, îndeplinindu-ți, unul câte unul, visurile care ți se potrivesc. Eu văd totdeauna Viitorul cel Bun. Sper că și tu! (pag 187)

Sunt mai multe personaje în carte (Sașa, mama și sora lui, bunicii materni, doctorii și specialiștii în autism, prietenii) dar pentru o vreme autismul este personajul central. Mama își sintetizează travaliul de doliu chiar de la început: „Trebuie să mai știți, înainte de orice, că dintr-o femeie permanent obsedată de latura magică a existenței am ajuns, grație autismului, cel mai îndărătnic fan al neuroștiințelor. Azi sunt un sciencefreak.” (pag 13). Într-adevăr, știința (intelectualizarea) devine armura, costumul de genist cu care mama se apropie inițial de autism, în încercarea de a-i detona, unul după altul, zidurile pentru a găsi „soluția”. Este etapa de negare disperată, neobosită, maniacală a pierderii - o pierdere fantasmatică a obiectului, în registrul narcisic al decepției - pe parcursul căreia mama trebuie să înțeleagă. Sunt citate articole, studii, cercetări, statistici; sunt citați specialiștii cu care mama corespundează; sunt transcrise prospecte de medicamente cu nesfârșitele lor efecte secundare, etc. Intelectualizarea este o apărare bună nu doar pentru că e mai matură decât gândirea magică - și aici, autoarea

descrie infernul părinților care cad victime companiilor farmaceutice și șarlatanilor de tot felul care promet tratamente miraculoase - ci și pentru că, în acest proces, mama își construiește o rețea de sprijin, de obiecte bune, dătătoare de speranță, chiar dacă idealizate. Când unul dintre specialiștii cu care corespundează îi răspunde că va veni în țară pentru a se întâlni, mama spune:

*„Simțeam că l-am apucat pe Dumnezeu de un picior. Sașa rodea pantoful unei păpuși când am sărit pe el și i-am spus:
- Va fi bine. Hai, scoate papucul din gură, o să fii bine.”*

Intelectualizarea, însă, ne ține departe de ce nu vrem să simțim iar mama rămâne captivă în nevoia de a înțelege, de a decodifica, în detrimentul simbolizării. Sensul e căutat - și găsit de multe ori - doar în intrapsihicul copilului. Mama înțelege simptomele dar această înțelegere nu este perlaborată și intersihic. Când Sașa trece printr-o perioadă de regresie, mama, epuizată și speriată nu înțelege ce se întâmplă („mi-e ciudă că nu găsesc motivul și nu știu ce să fac”; „trebuie să găsesc o explicație pentru crizele astea, altfel îmi pierd mințile”) și se consultă pe Yahoo Messenger cu un specialist din străinătate, iar „frustrarea” căreia Sașa nu-i poate face față e căutată peste tot - căldura de afară, umiditatea, vocile celorlalți, mâncarea, tranzitul intestinal, somnul - mai puțin în diadă. Mama a obosit și e furioasă („Aș vrea să-mi dau seama ce se întâmplă în creierul lui când are episoade din astea. Pentru că altfel nu pot decât să-l pedepsesc pentru comportamente inadecvate la nesfârșit și să-l recompensez la nesfârșit. Și crede-mă, nu mai pot nici eu.”) iar copilul nu se poate liniști („Când primul impuls e să țipe și nu reușește să se controleze, îți spun, se ține de gură, își spune singur că nu trebuie să țipe, că trebuie să tacă. Apoi plânge. Adică și el se supără că ne certăm mereu, că nu-l pot lăsa așa, îți dai seama, să urle.”) însă cele două

dimensiuni nu sunt aduse împreună. Ulterior, însă, le vedem și împreună. „De câte ori lipsesc de acasă mai mult de o zi, se îmbolnăvește. Amândoi se îmbolnăvesc.” Sau, la un curs despre abordarea farmacologică a autismului, când mama argumentează eroic că nu întotdeauna e nevoie de medicamente și se gândește la Sașa și la „salturile lui în cap de pe fotoliu, la sângele de pe covor și la cum au dispărut în momentul în care nu l-am mai lăsat niciodată singur și am înțeles că are nevoie de presiune în zona frunții.”

Roger Perron spune în *O psihanaliză. De ce?* (Perron R., 2004) că termenul *autism* provine din greacă, unde înseamnă „complet singur” și că, la bază, mediul acesta imuabil de care are nevoie copilul autist îl apără de o angoasă profundă, angoasa de *aneantizare*. Pentru Ogden (*Limita primitivă a experienței*, 1994), *anxietatea autist-contiguă* implică experiența unei dezintegrări iminente a propriei suprafețe senzoriale, având ca rezultat senzațiile de scurgere, de dizolvare, de dispariție sau de cădere într-un spațiu nelimitat și amorf. Sașa spune: „mama, îmi curg degetelele” și timp de un an poartă cu el peste tot un umeraș albastru, obiect senzorial autist a cărui duritate îl liniștește. Mai târziu, mama își va apăsa cu putere fruntea de fruntea lui în momentele de prăbușire. Dincolo de această *carapace protectoare* (Tustin F., 2013), copiii autiști se apără de conștientizarea insuportabilă a separării corporale de mamă: „Carapacea autistă exclude conștientizarea altor corpuri, precum și a corpului propriu. Prin urmare conștientizarea separării fizice este și ea exclusă.” ((Tustin F., 2013, p. 67) Deși par atât de izolați unul de celălalt, paradoxal, mama și copilul se află într-o stare de fuziune patologică, spune Tustin. Copiii autiști nu se identifică cu mama, ei se simt blocați în ea și echivalați cu ea, ceea ce exclude orice sentiment de separare. „Mami, cum mă simt? Atinge-mă să-mi spui cum mă simt.”, spune Sașa în carte iar mama pune corpul în cuvinte, dar *corpul-semnificant* lipsește. În cazul autismului

psihogen, copiii perlaborează aceste trăiri față de conștientizarea traumatizantă a separării corporale de mamă în terapie, prin relația cu terapeutul.

Sașa are un limbaj secret, inventat de el și înțeles doar de mama și de sora lui. E un limbaj de o frumusețe stranie, dată de faptul că simbolul, în loc să reprezinte obiectul, se instituie el însuși ca obiect. M-am murdărit pe părțile corpului”; „Nu mai fă verticale, mama” (riduri); „Mi s-a micșorat și capul de cât de mult m-am distrat”; „nu zburăm nicăieri, că nu suntem păsări”; „se bălbâie oala” (dă în foc); „ceaiul îmi dă un aer dulce”; „mă simt ca o betonieră din patru silabe”. Ulterior, însă, mama învață limbajul secret iar solipsismul face loc legăturii, în dialoguri de o tandrețe tulburătoare: „Mama, hai după mine, că mi-e sete și mi-ești simpatică.”; „Nu mă pot uita la tine, că mă arzi la ochi, mama!”; „Eu pentru mama mea fac cea mai bună cafea.”

În *Mâini cuminți*, tatăl-din-mintea-mamei nu există. Este o respingere radicală, o expulzare a ordinii paterne prin forcludere. Mama spune despre propriul tată:

La drept vorbind, taică-meu a fost, într-adevăr, un personaj care cu greu putea fi încadrat la categoria bunic. La fel cum cu greu putea fi încadrat la categoria tată. Un antisocial ca la carte. Cu vocație de amic hâtru, partener de băutură și de bancuri, pacient într-un spital de psihiatrie. Un arhitect borderline, de-o inteligență inhibitoare și de-un umor negru sclipitor. Orice, doar tată nu. Și, prin urmare, nici bunic.

Tatăl nu e absent, ci inexistent, nu face parte din „categoria” tată. În *Borderline*, volumul de poezii al Anei Dragu din 2017, unul dintre poeme se intitulează 07.01.2014 22:28 *Happy birthday, dead daddy!* Acest *dead daddy*

mi-a amintit de celebrul poem al Sylviei Plath și acel *daddy* sarcastic din ultimul vers - *Daddy, daddy, you bastard, I'm through* - tot o respingere absolută.

Numele tatălui separă psihic copilul de mama sa și îi permite accesul la metafora paternă. „Predispoziția esențială obișnuită pentru tată este sugerată în primul rând de către mamă - spune Bollas în *Isteria* - care trimite la toate funcțiile lui: ca figură în imaginarul familiei, ca susținătorul legii date în numele lui și în calitate de alteritate nevăzută gata să sosească din zona realului.” (Bollas C., 2013, p. 137). Mama, însă, pare să respingă ordinea paternă, respingere care întărește și mai mult fuziunea mamă-copil și blochează contactul cu alteritatea, cu acel *ne-mine* sau *în afară*. Vedem acest blocaj în caracterul arhaic, nediferențiat al limbajului lui Sașa, pentru care, inițial, declinarea este imposibilă. Declinarea este expresia alterității, a diferențierii și a separării dar Sașa spune: Uite-l pe mama!; „Bravo, mama, ești cel mai amuzant!” sau „Săraca de Sașa”. Când află de la mama lui că bărbații nu pot face copii pentru că le lipsește o parte a corpului din burtică, în care cresc copiii, băiețelul e șocat: „Dar nu se poate să le lipsească la bărbați ceva, începe să plângă. Minți!” „Categorია” respinsă și negândită de mamă este descoperită și gândită de Sașa: „băieții au la piept mușchi, iar fetele au niște lucruri asortate”; Iosif, bunicul, „e un bărbat de-al meu”, sau, când descoperă că un prieten de-al mamei are părul creț pe brațe și pe gambe, Sașa îl mângâie fascinat și spune: „ - Ai părul creț! Al meu nu e creț. Uite, și eu am păr, dar nu e creț. De ce e creț părul tău? Când o să fiu bărbat, o să am și eu părul creț?”

O observație remarcabilă pe care o face Tustin despre patologia autistă este că reprezintă o dezvoltare exagerată și rigidă a proceselor normale de închidere a minții, în fața unor aspecte ce nu pot fi gestionate. Încapsularea autistă, spune ea, ar fi un *precursor primitiv al refulării*. Ca și în forcludere, „categoria” nu există, deci doliul nu este posibil. Intolerabila pierdere a iluziei

unei legături corporale, indisolubile, cu mama înseamnă oprirea dezvoltării în cea mai timpurie etapă a travaliului de doliu, când persoana văduvită e împietrită din cauza șocului. Tustin observă la acești copii că par *înghețați*, dar, ulterior, în psihoterapie, „pe măsură ce furia arzătoare și panica de gheață legate de această pierdere sunt «susținute») de înțelegerea terapeutului (...) gheața începe să se topească, iar lacrimile încep să curgă” (Tustin F., 2013, p. 139). În războiul declarat cu timpul - tocmai pentru că intervențiile timpurii și intensive sunt esențiale în autism - mama rămâne și ea blocată în aceeași etapă timpurie a doliului. Intervențiile sunt mereu și mereu *în corp* și *despre corp*, etiologia e căutată în organic, ceea ce deplasează accentul pe acțiunea educativă: „biblia” mamei este un manual de intervenții comportamentale pentru dezvoltarea abilităților cu 300 de obiective, pe care mama îl învață pe de rost, specialiștii consultați sunt analiști comportamentali, etc. Simptomele au sens, însă, și dincolo de organic iar abordarea psihanalitică a psihozelor și autismelor infantile ne ajută – așa cum subliniază Roger Perron - să ne reprezentăm starea psihică a copilului, să recunoaștem simptomele și încărcătura lor de angoasă, respectând mecanismele de apărare cu scopul de a le face să evolueze.

BIBLIOGRAFIE

- Bollas, C. (2013), *Isteria*, Ed. Trei
- Bydlowsky, M. (2022), *Viața psihică a mamei. Un continuu și uneori primejdios proces de devenire*, Ed. Trei
- Dragu, A. (2017), *Borderline*, Ed. Charmides.
- Mc. Dougall, J. (2008), *Pledoarie pentru o anumită normalitate*, Ed. Trei.
- Morel, G. (2019), *The law of the mother. An essay on the sexual sinthome*, Routledge,

Ogden, T.H. (1994), *Limita primitivă a experienței*, ESF.

O'Neil, M.K. (2022), *Mothering alone. A plea for opportunity*, Phoenix Publishing House

Perron, R. (2004), *O psihanaliză. De ce?*, EFG

Tustin, F. (2013), *Carapacea protectoare. Funcționarea autistă la copii și adulți*, Ed. Trei.